

Jānotur Eiropas aizsardzība

● EMĪLS DREIBLATS

Arvien aktuālāks eiropiešiem kļūst jautājums – ko nozīmētu aizstāvēt citam citu bez NATO? Līdz šim maz runāts par Eiropas Savienības valstu savstarpējās aizsardzības pienākumu. Eksperti gan brīdina, ka tas neaizstāj NATO.

Eiropa arvien vairāk šaubās, vai ASV prezidents Donalds Tramps joprojām ir uzticīgs NATO aliansei un tās nodrošinātajai savstarpējai aizsardzībai. Tāpēc arvien nopietnāk dzirdamas runas par mūsu pašu, tiesa, maz zināmo, kolektīvās aizsardzības garantiju – pantu, kas paslēpts ES pamatdokumentos. Tā kā līdz Trampa otrajai valdīšanai NATO bija uzskatāma par labi nostiprinātu un funkcionējošu aliansi, Lisabonas līguma 42.7. pantu ilgu laiku daudzi uzskatīja par neīstenojamu un pat kaut kādā ziņā nevajadzīgu. Bet šis pants uzliek dalībvalstīm pienākumu uzbrukuma gadījumā sniegt citām dalībvalstīm militāru, humānu un finansiālu palīdzību. Tas bija paredzēts kā papildinājums NATO un līdz šim izmantots tikai vienu reizi – kad Francija to aktivizēja pēc 2015. gada novembra teroristu uzbrukumiem Parīzē un tās apkaimē.

Taču, ņemot vērā to, ka Tramps periodiski draud pamest NATO, jo dalībvalstis atsakās atbalstīt karu Irānā vai atdot amerikāņiem Grenlandi, šobrīd būtiskas pārmaiņas piedzīvo gan alianse, gan pati ES. Tiek runāts par nepieciešamību aizstāvēt Eiropu ar mazāku Amerikas iesaisti.

ES līderi Kiprā, kur pagājušajā nedēļā notika neformālas diskusijas, apsprieda šo līguma normu. Nākamajā mēnesī jau plānots rīkot mācības, jo par drošību atbildīgie vēlas saprast un izvērtēt, kā 42.7. pants varētu darboties praksē. Eiropas Komisija sagatavos plānu tam, kā reaģēt, ja kāda dalībvalsts aktivizēs šo normu.

Netrūkst skeptiķu – piemēram, Polijas ārlietu ministrs un bijušais aizsardzības ministrs Radoslavs Sikorskis uzskata, ka bez līguma izmaiņām nopietnu Eiropas aizsardzību izveidot nevar un pašlaik tas neesot iespējams. Viņš arī norādījis, ka ES nevar finansēt militāras operācijas no sava budžeta un ka dalībvalstis nelabprāt būtu gatavas dot savus karavīrus un savu naudu operācijai, kuru tās nevar tieši kontrolēt. Tajā pašā laikā viņš retoriski jautā, “kam

Eiropas līderu samitā Kiprā esot valdījusi pozitīva gaisotne, lielā mērā tādēļ, ka, Polijas premjera Donalds Tuska (pa kreisi) vārdiem runājot, “**pirmo reizi gadu laikā telpā nebija krievu, ja jūs saprotat, par kuru es runāju**”.

FOTO – AFP/LETA

LATVIJĀ

Aizvadītās nedēļas nozīmīgākie notikumi

- VARAM lauž līgumu par vēlēšanu platformas izstrādi.
- ZS ideja par pensiju otrā līmeņa uzkrājuma izņemšanu ārstniecībai koalīcijas partnerus neuzrunā.
- Visās pašvaldībās aizvadīta Lielā talka.

Aizvadītās nedēļas cilvēks uzmanības centrā

Veselības ministrs **Hosams Abu Meri** piedāvā apvienot Veselības un Labklājības ministriju.

PASAULĒ

Aizvadītās nedēļas nozīmīgākie notikumi

- Eiropas Savienība apstiprina 90 miljardu eiro aizdevumu Ukrainai un 20. sankciju kārtu Krievijai.
- ASV pagarina pamieru ar Irānu, bet spriedze Hormuza šaurumā nerimst.
- Uzbrucējs sarīko apšaudi Baltā nama žurnālistu vakariņās.

Aizvadītās nedēļas cilvēks uzmanības centrā

Spānijas premjeru **Pedro Sančesu** atbalsta NATO līderi pēc tam, kad neoficiāli kļuvis zināms, ka ASV gribētu Spāniju no alianses izslēgt.

vēl jānotiek, lai mēs nopietni sāktu izturēties pret aizsardzību”.

Slavenais, bieži kā panaceja piesauktais NATO līguma 5. pants, kas paredz dalībvalstu

kolektīvo aizsardzību, patiesībā prasa tikai konsultēties par to, kā reaģēt uz uzbrukumu. Arī tas ticis izmantots tikai vienu reizi – kad to aktivizēja, lai palīdzētu aizsargāt Savienotās Valstis pēc

11. septembra uzbrukumiem. Uz papīra ES līgumā iekļautā norma šķiet pat tāda kā nopietnāka un stingrāka, jo prasa apņemšanos sniegt palīdzību uzbrukumā cietušanai dalībvalstij.

Taču NATO ir viena mērķa organizācija – tā nodarbojas tikai ar aizsardzību, tai ir vienkāršots lēmumu pieņemšanas process, skaidra hierarhiskā struktūra un viena dominējoša vara – ASV –, kas nosaka toni. Savukārt ES ir daudz sarežģītāka un, bijušā Vācijas aizsardzības resora pārstāvja Jana Tehau vārdiem runājot, mazāk efektīva «kompromisu mašīna». Arī viņš uzskata, ka minētā Lisabonas līguma norma ir pareizais ceļš, jo “neviens īsti nevēlas pārvaldīt Eiropas drošību caur ES struktūrām, kas ir pārāk sarežģītas”. Par to, vai ES bieži par smagnējām un pārlietu birokrātiskām dēvētās struktūras varētu spēt rīkoties ātri un apņēmīgi, kā tas būtu nepieciešams ārkārtējā situācijā, iecerēts pārlicināties 42.7. panta simulācijas mācībās nākamā mēneša, kur plānots izspēlēt, kā norma politiski varētu darboties krīzes brīdī.

Lai nu kā, pirms Trampa neviens šo ES normu neuztvēra nopietni. Tikmēr Eiropa jau kādu brīdi cenšas attīstīt arī ideju par labas gribas koalīciju, kas iepriekš apspriedusi, piemēram, Eiropas karavīru izvietojumu Ukrainā, lai uzraudzītu iespējamu miera vienošanos. Šo pašu modeli, kur galvenā

teikšana būtu Lielbritānijai un Francijai, izmanto arī diskusijās par Eiropas ieguldījumu, lai Hormuza šaurums saglabātos atvērts pēc karadarbības beigām. Tā kā Lielbritānija vairs nav ES dalībvalsts, daži analītiķi šo topošo koalīciju uzskata par pamatu spēcīgākam Eiropas balstam NATO ietvaros, kas vienlaikus spētu rīkoties arī ārpus tās.

Gaidīt, ka dienasgaismā izceltās Lisabonas līguma normas sakarā ES valstu starpā valdīs vienotība un tūlītēja sapratne, būtu naivi. Piemēram, Īrijai, Austrijai un Maltai, kuras nav NATO dalībvalstis, šī ES norma varētu būt īpaši svarīga. Arī Kiprai, kura uzņēma pagājušās nedēļas samitu un uzņēmās šī aizsardzības jautājuma aktualizēšanu. Savukārt no Centrāleiropas un arī Baltijas noietnes jau dzirdētas bažas, ka pārāk skaļas diskusijas par ES kolektīvo aizsardzību dotu Trampam iegānu vēl vairāk samazināt ieguldījumu NATO un arī gatavību steigties palīgā šīs alianses dalībvalstīm.

Trauksmes zvani Eiropā zvana jau labu laiku, un jābūt skaidrībai, kā ES rīkosies X stundā. Pirmais tests, kas pārbaudīja Vecās pasaules reakciju, bija Trampa drauds sagrābt Grenlandi. Pēc tam sekoja Irānas drona trieciens britu bāzei Kiprā, ES dalībvalstī. Vairākas valstis nosūtīja palīdzību, lai gan aizsardzības norma oficiāli nebija aktivizēta. Droši vien tāpēc Eiropas amatpersonas nolēmušas, ka būtu lietderīgi saprast, kā šis mehānisms īsti darbojas.

Kipra vēlas, lai pants tiktu definēts precīzāk, un tās ārlietu ministrs Konstantīnos Kombošs līderu sanāksmes kuluāros sacījis, ka 42.7. pants «nav par aizsardzību, tam es piekrītu, tas ir par savstarpēju palīdzību». Ja kādai valstij uzbrūk, šis pants nenosaka, ka citām dalībvalstīm obligāti jāatbild ar militāru spēku. Tajā teikts, ka tām ir «pienākums sniegt palīdzību un atbalstu ar visiem to rīcībā esošajiem līdzekļiem». Saskaņā ar ES diplomātisko dienestu tas var izpausties dažādos veidos – no diplomātiska atbalsta līdz tehniskai vai medicīniskai palīdzībai, kā arī civilai vai militārai palīdzībai. Arī Eiropas Komisijas prezidente Urzula fon der Leiena atzīst, ka nav mehānisma vai skaidrības par to, kāds ir process, lai šo pantu iedarbinātu, un kas notiek pēc tam, un kurš ar kuru runā. ▀